

SVEN OTTO LITTORIN:

USA - ett jättehaninge?

Det var en gång en väl fungerande kommun. I flera hundra år hade den varit ett mönster för omvärlden. Alltid väloljade, hade stadens kugghjul snurrat på genom seklerna. Kadrer av mer eller mindre rakryggade kommunaltjänstemän kunde visa upp en alldeles särdeles fin plikt-känsla och, med lite tur, få medalj i åttonde storleken för nit och redlighet i rikets tjänst.

Att dessa redliga tjänstemän veckor i streck skulle stängas ute från sina arbetsplatser var lika osannolikt som att få höra göken gala i december. Men ändå var det vad som skedde.

En dag upptäckte nämligen kommunens revisor att man byggt på

SVEN OTTO LITTORIN är konsult och arbetar på *Kreabs Strategy* i New York.

sig lite för dyra bostadshus. Ingen ville egentligen bo i dem och de var dessutom alldeles för dyra.

Tyvärr hade det dröjt en smula innan denna förfärande verklighet nådde kommunens ansvariga. Pengarna hade helt enkelt hunnit ta slut och det enda man nu var rik på var skuldsedlar. Läget blev akut och till slut ohållbart. Den siste hemvändande kommunaltjänstemannen stängde av faxen, och kommunen blev tyst och stilla i veckor i streck.

Så kan det naturligtvis inte gå till i verkligheten. Eller kan det det?

Överträffar sagan

Faktum är att de senaste månadernas budgetstrid i USA nära nog överträffar sagan. Det amerikanska budgetåret sträcker sig över perioden 1 oktober till 30 september. Reglerna säger att en ny budget måste antas innan budgetåret inleds – den gamla budgeten förlängs alltså

inte automatiskt.

Det händer nästan aldrig att den nya budgeten antas före den 1 oktober. Om regeringen har tur har den i det läget lite pengar över, så att den klarar sig tills dess att presidenten och kongressen kommit överens. Tids- och beloppsbegränsade undantag för nyupptagande av lån medges också stundtals. Men har regeringen otur, tar pengarna helt sonika slut. Då stänger staten, eller i alla fall de delar som inte är helt nödvändiga för landets säkerhet.

Stora underskott

Under lång tid har de amerikanska statsfinanserna gått med stora underskott. I år väntas budgetunderskottet bli rekordstora 200 miljarder dollar – något som lägger ytterligare stenar på en redan tung börda. Statsskulden uppgår idag till 4.900 miljarder dollar, drygt 80 procent av BNP, vilket gör att USA

är ett av världens mest skuldtynnga länder.

Hittills har det funnits få rörelser i riktning mot att sluta gapet mellan inkomster och utgifter och minska statsskulden. Visserligen tillkom i mitten av 80-talet den s k Gramm-Rudman-Hollinglagen som syftade till att göra det svårare för kongressen att underbalansera statsfinanserna. Men resultatet blev magert. Varje gång kongressens majoritet närmade sig eller överskred de tillåtna gränsvärdena, ändrades målsättningen. Sedan lagen tillkom har statsskulden nästan fördubblats.

Balansera finanserna

I och med att republikanerna för några år sedan vann majoritet i såväl representanthuset som i senaten har det dock hänt en del. Här i USA finns nämligen en stark rörelse för att balansera de federala finanserna – och det är en rörelse med sina rötter djupt i det amerikanska folklagret, där det finns en helt annan skepsis mot överheten – “the Government” – än t ex hos oss i Sverige.

I flera undersökningar visar det sig t ex att så många som tre av fyra amerikaner stöder kravet på en balanserad statsbudget.

Det var denna starka reaktion mot Washington som drev fram republikanerna till seger den 8 november 1994. Och det är i årets budgetprocess som segrarna skall manifesteras sin handlingskraft och

därmed också lägga grunden för valsegern i presidentvalet i höst.

Bakgrunden till valsegern kan hämtas i republikanernas stora manifest *Contract with America*. Kontraktet är en utfästelse att förändra det amerikanska samhället i grunden. Ett typiskt uttryck för den starka politiska viljan är att de republikanska vinnarna kallar valsegern den 8 november för “the French Revolution – without the Guillotine”.

Först och främst i kontraktet står löftet att införa en s k *Fiscal Responsibility Act* – dvs “lagen om finanspolitiskt ansvar”. Det hela syftar till att under sju år få den amerikanska statsbudgeten i balans.

Men förhandlingarna om årets budget går trögt. Det har visserligen hänt förr – det händer nästan varje år – att förhandlingarna i kongressen tar så lång tid att man måste besluta om tillfällig förlängning av den gamla budgeten.

Staten stängts

I år är läget ett annat. Kongressen har medgivit förlängning i omgångar efter svåra förhandlingar. Finansminister Rubin har fått gräva djupt i några gamla pensionsfonder som fått stålla upp och låna ut pengarna till staten. Minst tre gånger sedan den 1 oktober har staten stängts. Det innebär att under tre omgångar har inga bidrag betalats ut och inga offentliga löner. Alla offentliga

myndigheter stängde för allmänheten i veckor i streck och de anställda fick gå hem. Passpolis och immigrationsmyndigheter stängde, liksom museer och nationalparker.

Ett tag såg det till och med ut som om inga nya statsskuldväxlar skulle kunna emitteras, och inga gamla

” Förhandlingarna om budgeten har kantats av spännande incidenter. En gång stannade hela processen upp därför att Newt Gingrich, representanthusets färgstarke talman, blev sur på Clinton för en ren struntsak. På resan till Rabins begravning i Jerusalem hade Gingrich och majoritetsledaren Bob Dole fått gå av planet genom bakdörren och inte genom framdörren som är reserverad för presidenten. Följden blev ytterligare några stängda dagar medan pressen debatterade vem som skall lämna statsplanet var, och varför... ”

skulle omsättas eller inlösas. Det förhindrades dock i sista stund på grund av de oöverskådliga effekter det skulle fört med sig.

Förhandlingarna om budgeten har kantats av spännande incidenter. En gång stannade hela processen upp därför att Newt Gingrich,

representanhusets färgstarke talman, blev sur på Clinton för en ren struntsak. På resan till Rabins begravning i Jerusalem hade Gingrich och majoritetsledaren Bob Dole fått gå av planet genom bakdörren och inte genom framdörren som är reserverad för presidenten. Följden blev ytterligare några stängda dagar medan pressen debatterade vem som skall lämna statsplanet var, och varför...

Svåra besparingar

Fortfarande när detta skrivs är läget låst. Det verkar dock nu som man kommit överens om att balansera budgeten på sju år, som republikanerna kräver. Men än är man inte överens om var exakt besparingarna skall göras. President Clinton menar att besparingarna, oavsett var de till slut hamnar, blir extremt svåra om budgeten skall balanseras på sju år. Samtidigt hävdar Newt Gingrich envist att republikanerna gjort stora eftergifter, eftersom utgifterna för Medicare, det stora sjukförsäkringssystemet, faktiskt även framgent kommer att öka.

Partiernas kommandocentraler har hela tiden fört noggranna kalkyler över utvecklingen. I november är det presidentval igen. Då måste republikanerna kunna visa konkreta framsteg med sitt *Contract with America*, där balanserad budget är den viktigaste hörnstenen. Samtidigt vet demokraterna att de kan kamma hem många röster på att ta en ordentlig strid för bevarad Medicare och andra populära utgiftsprogram.

Brist på ansvar

Åtgärderna har hittills fått ett blandat mottagande av allmänheten. Republikanerna hade säkert kalkylerat med att ett par dagars stängning inte skulle innebära något egentligt omak för allmänheten. Och så skulle man kunna säga: "Där ser ni. Det går alldeles utmärkt att leva vidare i ett land där staten har stängt. Alltså kan vi skära lite till i statsbudgeten."

Istället blev reaktionen en annan. Många amerikaner reagerade på den brist på ansvar för landet som man tycker kännetecknar "käbblen". Så trots republikanernas tunga majoritet i kongressen och Clintons

imageproblem har demokraterna hittills med nöd och näppe vunnit den första rondan. Desto större anledning för Gingrich och Dole att visa ännu större drivkraft för att uppfylla sitt *Contract with America*.

Fler sammanbrott att vänta

Slutsatsen är att det finns utomordentligt få i Washington som tycker sig tjäna på att det blir en budgetöverenskommelse. Istället kan vi förvänta oss fler sammanbrott och ytterligare undantagsförlängningar och begränsade upplåningstillstånd.

Den stora prövningen kommer den dag då det blir omöjligt att omsätta statskuldväxlarna. Om det skulle ske, vilket i och för sig är högst osannolikt, kan man verkligen tala om bevis för att kassakistan är tom. Möjligen skulle det kunna utgöra något slags pedagogisk poäng, men denna förmörkas dock rätt rejält av vad ett amerikanskt statsfällissemang skulle föra med sig. Till effekterna hör sannolikt panik på finansmarknaderna, rekordräntor runt hela världen och en rejäl dollarkrasch. Hanninge, släng dig i väggen!